

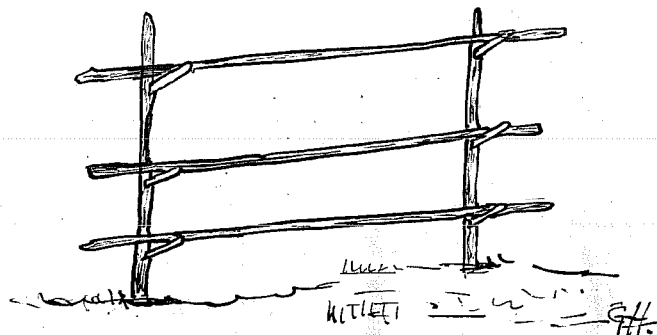
5531

ACC. N:R.

Landskap: Småland Upptecknat av: G. Hobroh
 Härad: Tunaväns. Adress: Hälsn.
 Socken: Kristdala. Berättat av: Emil Svensson
 Uppteckningsår: 1938. Född år 1870 i Kristdala sn.

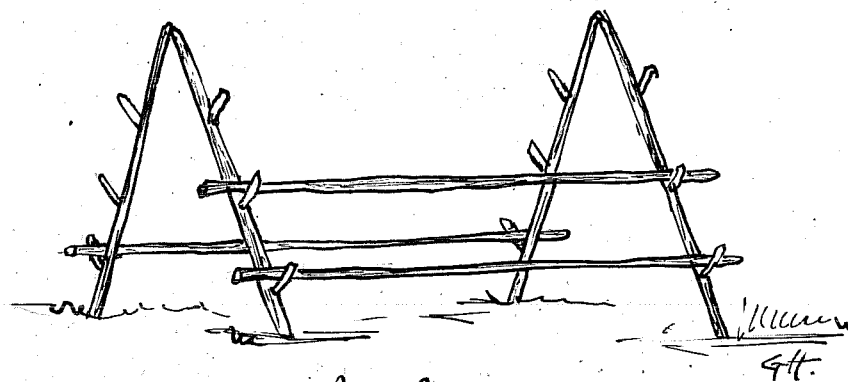
18

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

typ 1.

Hässjor
 skisser ent. beskrivning
 (se sid. 8-9.) av
 G. Hobroh.
 år 1938.

typ 2.

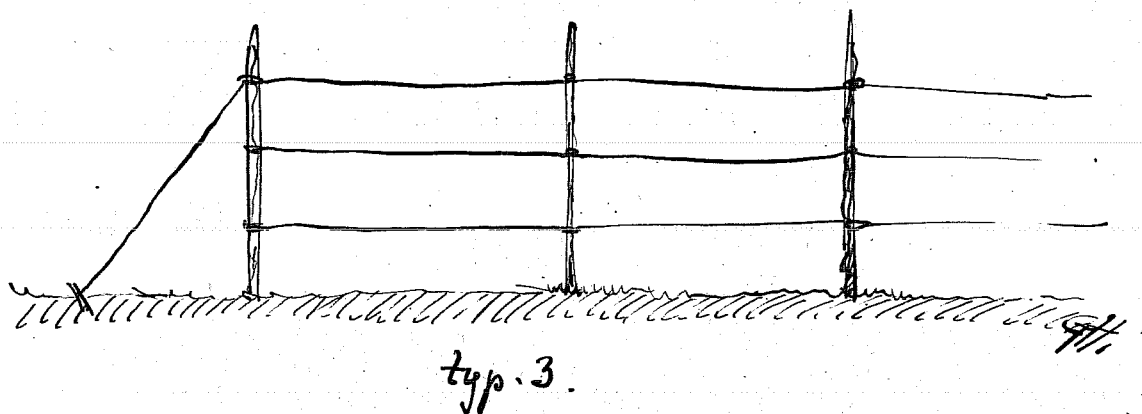
Skriv endast på denna sida!

5531

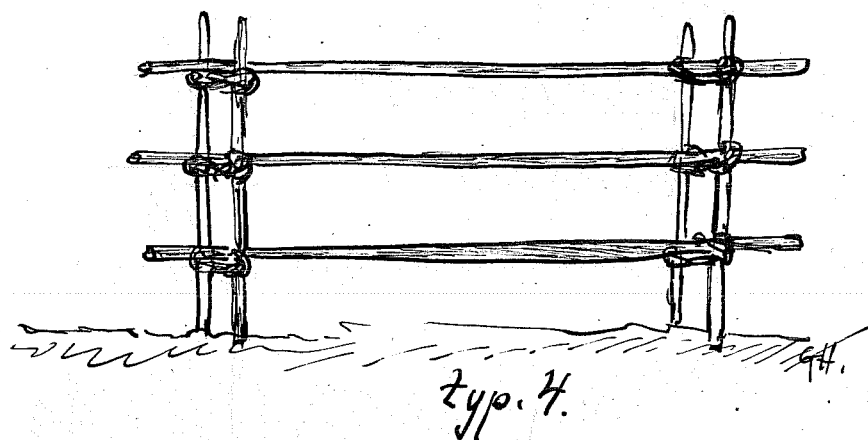
ACC. N:R.

Landskap: Småland.Upptecknat av: G. HobrohHärad: Tumakås.Adress: Åhlén.Socken: Kristdala.Berättat av: Emil SvenssonUppteckningsår: 1938.Född år 1870 i Kristdala län.

13

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

typ. 3.

typ. 4.

Hässjor
skisser enl. beskrivn.
(se sid. 8-9) av
G. Hobroh
år 1938.

Skriv endast på denna sida!

är "höbujan". Den bestod av två grenar, som voro böjda till ungefär halvcirkelform och ställda mot varandra, samt fästa samman med rep. Med detta redskap bars på ryggen både hö och töl. Man brukade ej ta höet hem till gårdarna, utan hade i regel intill ängsmarken en liten knuttimrad ängslada, där höet förvarades under vintern. Sådan tar man hem till lagan.

3) Man bar emellertid ofta hö, liksom ved och bödder av diverse slag, i s. k. "vejer". En veja bestod av en 3-4 m. lång björkvedja, som böjdes och större delen buddes (den smalare delen). Nära slutet av den smalaste delen skapade man en ögla, som kunde träs på den tjockare änden av vejan. Då man

Skall bära med "hövejan", placeras en del hö i ringen av vejan med öglan på vejans tjockare del. Den, som skall bära tar i den tjockare änden (som skaft), som lägges över axeln eller också över skulder (på kroppsställningen blir rel. mera framåtlutande). En annan person står på andra sidan. Höbördan och drar åt den kringslagna vejan genom att dra från den bärande i änden av vejans sparsa del (fortsättn. av vejan efter öglan). Så hålles höbördan samman av en enda veja.

Anm. uppfinnaren såg i historiska/hemb. museum en "veja" bestående av en cirka 1 1/2-2 m. lång klapp, i vars ene ände var fäst ett grovt rep. I repets andra ände nära slutet satt inbunden en järning

5531

16
L. U. F.

av några cm. diam. Dessa järnrings har tydligen tjänat som igla att sitta på häppen! Dessa senares fria ände / den där repet icke var fastslut / har tydligen burits över axeln eller huvudet liksom ryss-omskelade "höveja".

1 / 1 Höst stau också tras på släpor, som bestå av två långa stötar förenade genom några enkla tvärsläpar samt försedda med en bågformig uppställare som stöd för hörborden. Stauk är placerat nära mitten av stängerna, emedan den andra släpar på maskinen, som kauske är vatt / säckmark, mossen el. dyl. och det är ju skat att undvika att höst blir nerblött. I andra änden av stängerna ställer en man sig emellan dessa

och drar. Stängerna äro 4-6 m. långa.
Dyliska släpor äro bortlagda nu alldeles.
Sagesmannen har aldrig i trakten set
libbårar el. dyl. av forna som skottkärre
eller liknande.

För att ej sjunka på saule mark då man
bärgade höet hade man på fötterna en slags
"trumper" (ej säker benämning), som bestod
av avlånga träskivor, fastgjorda med rep
om fötterna. Sagesmannen minns sig dem
något oklart, men det ser ut som om
de egentligen blott haft rep över tårna
av skon, och att de alltså måste släpas
något för att bli kvar på benen.

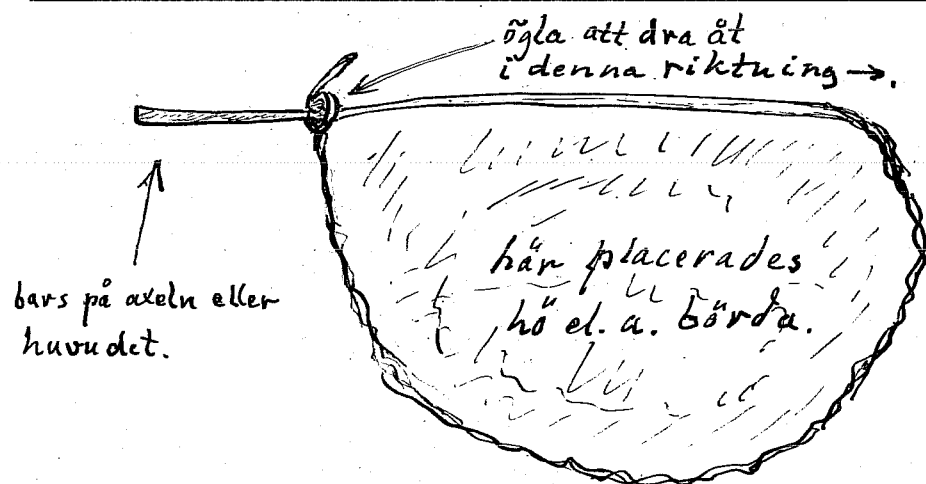
5531

ACC. N:R.

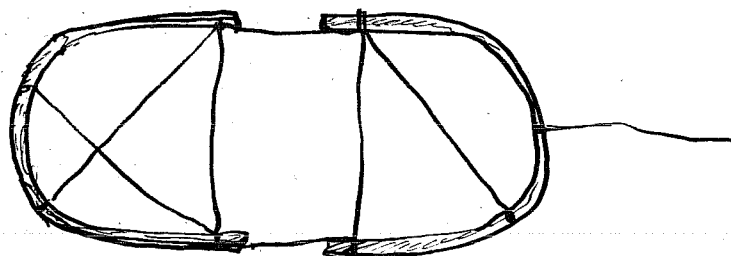
Landskap: Småland Upptecknat av: G. Hobroh
 Härad: Tumakus Adress: Hblm.
 Socken: Kristdala Berättat av: Emil Svensson
 Uppteckningsår: 1938 Född år 1870 i Kristdala sn.

18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Höveja"

"Höbuja"

Skriv endast på denna sida!

Skisser
cul. beskrivning.

G. Hobroh
1938.

se sid. 15-16.

ACC. N:R. 5531

Landskap: Småland.

Upptecknat av: G. Holbrok

Härad: Tunabäns.

Adress: Åhlén.

Socken: Kristdala.

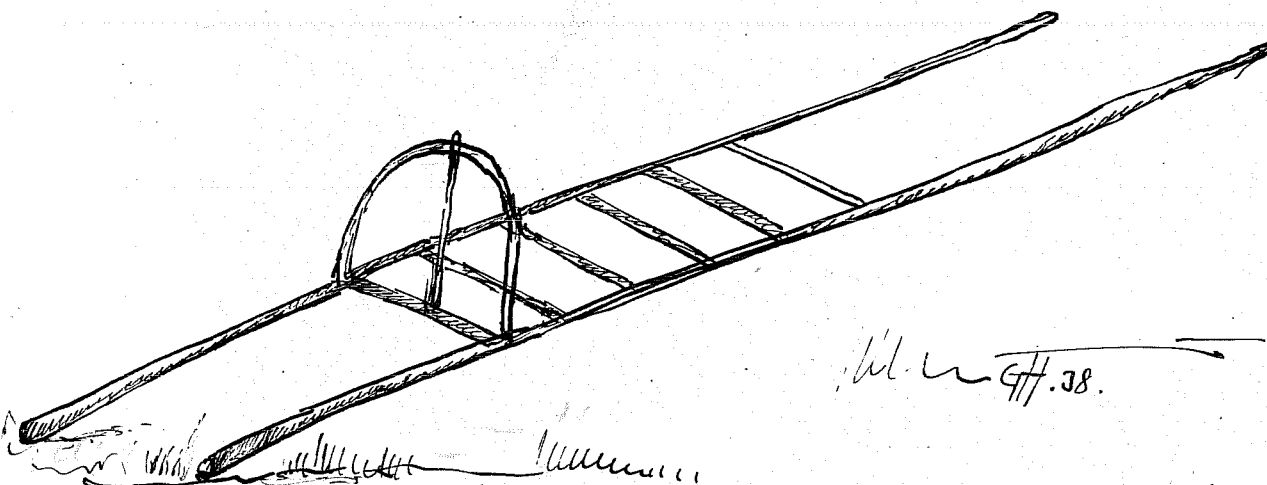
Berättat av: Emil Svensson.

Uppteckningsår: 1938.

Född år 1870 i Kristdala sn.

19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Åhlén 6/7.38.

se sid. 16-17.

Släpa.

Skiss enl. beskrivning: G. Holbrok. 1938.

Skriv endast på denna sida!

Lövtäkt (mossa m.m.).

Den allmänna termen härvidlag är "bryte lör", trots att man hugger af lör och kvistar med "lörhacka". I äldre tid bröt man löven o. kvistarna av de på förhand nerhuggna träden, därav be-
märkningen på arbetet. I sagosmannens farmors flod (hon var född i 1810) hade de hackor, men före hennes tid bröt de lör. "Lörhackorna" gjordes av en bit lierblad, som smeden fick ge en liten krökning i ena änden. Den andra änden hade framtåg, som antingen var helt trästycke, i vilket en tånge från bladet stäcks in, eller också så att två platta träbilar omslöt en platt fortsättning av bladet och hölls samman med nitar. I det förra fallet

Sattes gärna en järning kring skapfet för att
stärka så att träet ej sprack.

För tog man mest björklöv, men i
senare tid även s.k. "grånlöv", d. v. s. löv
av lind, ask, lönn. Det gavs huvudsakli-
gen åt fåren. Men till hästarna tog man
risplöv.

Lövet länkades till hävar, som restes mot
stammen av det fällna och avhorstade trä-
det, eller också höktes det hem och hävarna
hängdes att torka på en gärdsgård. Man
tog lövet under sommaren, det hette att
en dag innan de börja slå/höja skulle
de ha en brytdag. Lövet förvarades
sedan i laborer, på skullen, eller på sär-
skilt utrymme i fähusen.

Man räknade 20 hävar för 1 tjog och

man skulle bryta 15 tior per man om dagen,
då träden var huggda förut. I all bryta
löv delloy även blvinsorna.

På våren de halmen tog slut,
tog man gjung till kreaturen. De togs
med handskära eller lövhacke. Lärskild
gjunglic synes ej ha förekommit.

På berga plockte man "vitnoss"
och gav kreka på våren. Mossan höjdes
helt i koleryss.

Anordningar att hindra fjuren gå gen gärdsgårdar.
Fjuren hindrades med olika medel,
ett av dem var "färlomp". Den bestod av en
grovt avlågt trästykke, som var på tvären ge-
nomborrat av två tvärläser. Hela anord-
ningen hängdes i rep om fjurets hals, och häng-

de alltså ner mellan frambenen.

Det annat sätt var att binda ett rep från halsbandet till bakkenet, till en viss led där, den s. k. "lack-klöva". Man kunde också binda ett rep om en framfot och om en bakfot (på samma sida).

Ännu ett sätt följande: man stack en vante i öra på färet och drog en simme genom: öronen drogs då samman, och det påstods att färet blev slött och ej vart benäget att hoppa genom.

För drisat minns jagesmannen att han någon gång sett en anordning bestående av tre långa grenar eller störrar, sammanfästade i triangel och med ändarna stickande ut rätt långt utanför triangelns hörn. Flur störrarna voro sammanfästade minns ej jagesmannen.

ACC. N:R. 5531

Landskap: Småland

Upptecknat av: G. Hobro

Härad: Tumälar.

Adress: Alhna.

Socken: Kristdala.

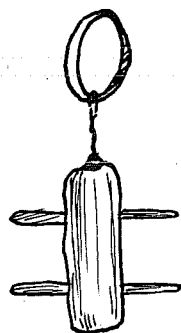
Berättat av: Emil Svensson.

Uppteckningsår: 1938

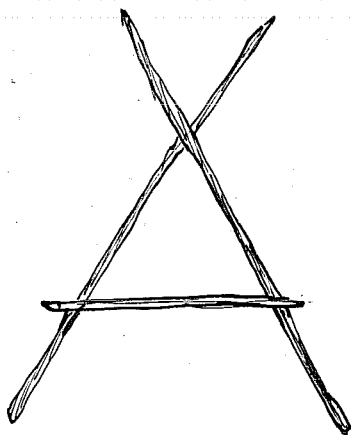
Född år 1870 i Kristdala län.

24.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fårklomp.

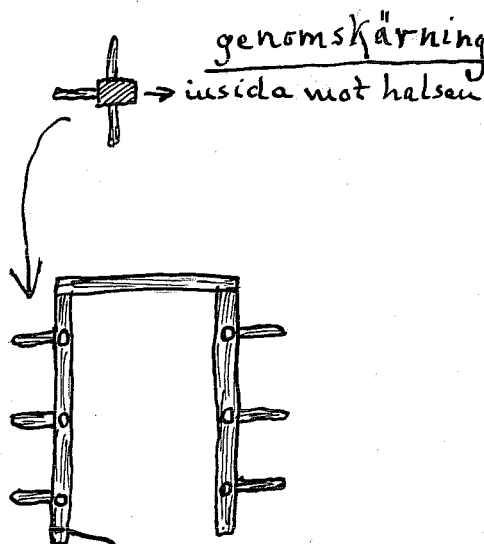

hinder för grisar.

Skisser ent. beskrivning av sagesm.

G. Hobro å 1938.

se sid. 22-23.

hindra kor att
mjölka sig själv.

Man brukade också när fäbreken ville byta sig mot gärdsgården, "flöjde" som det hette, lägga en träbitt över ögonen. Den band i hornen. Det brukade vidare sättas ett rep från sidorna av brädan ner om huvudet som hakan, så att de inte kunde kasta upp brädan med huvudet och se.

Anordning att hindra kor att njötta sig själva.

För att hindra kor att njötta sig, "disse sig", hängdes om halsen på dem en anordning bestående av träram med sammankoppling av rep nere under halsen. De två lodräta längsidorna voro försedda med några träpinor, som voro på ett ställe isatta så att de stucko ut åt tre håll, nämligen pinne satt på insidan, åt halsen. De tre trä-

släarna voro så tjocka som armen.

Ringa grisar.

För att grisarna ej skulle bryta sig genom gärdsgårdar etc. tog man och och borrade ihop en syl i den öfver delen av nosen varmed de bödas. Här stacks en grov tråd genom och formades så till en ring, 3-4 cm. i diameter. Detta gjordes vanligen då grisarna var 3-4 veckor gamla.

Rävjakt.

Räv fångades för mycket (och ännu ibland) i s. k. rävekista. En sådan var som en ablung låda hopspikad utan gavel. I den med gaveln satt lillbitar påspikade så att räven ej kom ut. En lamm skett en bit in i

lidan, samt en gillerstieba inså som räven trödde på. Man lät hundar höra in räven i ett gryn och täppte de andra hålen till grynlet samt satte rävkiistan utanför blet kvarvarande hålet. Rävkiistan har annars ej använts. Man behövde ej bete till rävkiistan, ty nöden drev fram räven, den enda vägen den kunde gå.

I trakten fångas ej räv med nät.

Räv, men framför allt hare, orre, tjäder, fångades också med s. k. "harstock".
Den anordning var byggd sålunda: mellan två par av stolpar lägs över varandra två långa grova stockar. Den undre av dessa låg stida på marken. Den övre gillrades upp så att en änden lutade på marken och

5531

28.
L. U. F.

den andra stack snett upprät. Gilleranord-
ningen består av två lodrät ställda piunse-
de kortare vertik. stående på marken,
den längre fatt intill ovanför. De voro pla-
cerade bel. nära stockarnas största gap.
I tjupa urstämningar på de två piunsernas
botten låg löst en lång dual spira, som
liksom stockarna luktade med markens

kliva mellan de uppgillrade stocharna stötte
det enot gillerpsindarna och den övre stoc-
ken föll ner på det och dödade det.

Vargjakt.

Gnosarjaulades för räv och varg.
De lades gätna invid götselstaden invid
lagiriden. En sådan grop var djups som
till taket i ett rum, med. Sagesmanen ej
stemsatt utmed sidorna, men brädklädd. Ovan
på lades ett rejält brädstak. I mitten en
stäng, på vilken en ankra eller höns var
bunden. Fågeln skulle med sitt skrik locka
fram räven eller vargen. Omkring stängen
lades en lamm, genom vilken djurigt föll
ner. Lämnen gick så igen (?).

End. Sagesmanen levde de sista vargarna

i Kristdala sn. ungefär mellan slutet av 1850
talet eller början av 1860 talet? På fråga
om vissa uppgifter som uppt. fått om den sista
vargens avlivande i Misterhults sn. 1879, anser
sägermannen att vargen troligen levat kvar
längre i kustockarna, där det var mind-
re tätt befolkat.

Vargen togs också i "vargegarna", de
hade maskor ungefär 1 dm. i sidan. De kalla-
des också "busegarna". Dessa garn hade vid un-
dertälus pinnar. Jätsatta, en dm. långa cirka,
vassa, den trok de ner i bakken. Garnen
bands för övrigt i träna. Man hade huvud-
jaktiden i april, då var det "storgängen". Det
fanns indelning i lag för varje by under sin
"byman" eller "fogde" (= älderman, and. s. H.). Det
beständes dagen för denna jakt genom "bökavol".
Slutligt söndagen 1879.

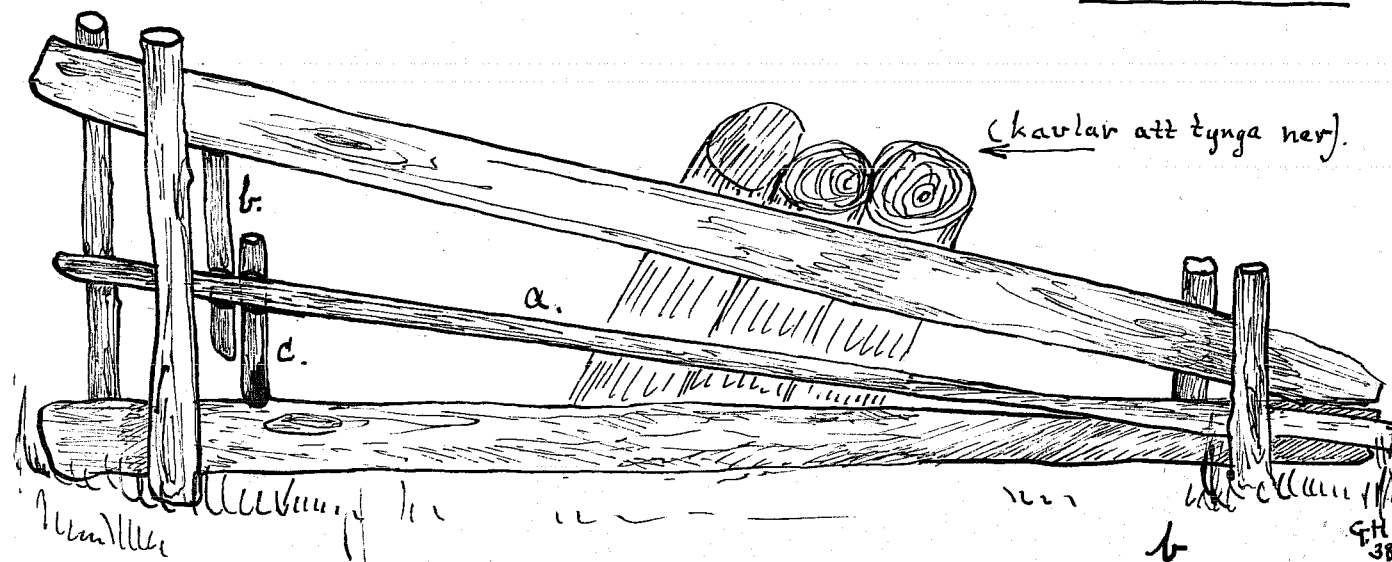
ACC. N:R. 5531

Landskap: Småland. Upptecknat av: J. Hobrook.
 Härad: Tunadalen. Adress: Hålin.
 Socken: Kristdala. Berättat av: Emil Svensson.
 Uppteckningsår: 1938. Född år 1870 i Kristdala su.

31.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

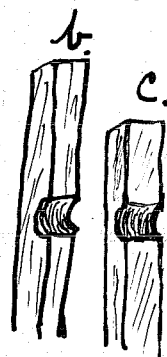
Se sid. 26-29.

Harstock.

enl. beskrivn. av sagesmannen.
 Skiss av J. Hobrook. 1938.

a. (genomsk.)

Skriv endast på denna sida!

Manne bringandes från gård till gård (med
manligt, hudy, ett par dar iinder, och med-
delades dag etc. Man väsnades under jätten,
storgängen, för att skrämman fram vargen,
och använde då bockhorn, och skrek
för öfrigt allt vad man kunde. En annan
redskap att väsnas med vid vargjätten var
"märskvarror", men den kan g. sagetmannen
beskriva. (är väl harsbramlor > thorseskärnor).

Svedjeland

Man hade svedjeland, "brände fällor", förr.
Då högg de ner ett stycke skog, cirka i stum-
land eller mer. Det var på hösten. Allt högg
ner och intet togs undan särskilt till kolning
eller dylikt. Man högg ner så att det, som
våkte i fallans kanter, skulle falla inåt.

Senare bringländes från gård till gård (med
munthligt förbud) ett par dar i under, och med-
delades Lag etc. Man väsnades under jätten,
storgängen, för att skrämman fram vargen,
och använde då bockhorn och skrek
för övrigt allt vad man kunde. Ett annat
redskap att väsnas med vid vargjätten var
"märskvarror", men den kan g. sagetmannen
beskriva. (är väl harskrulor > thorsaskärnor).

Svedjeland

Man hade svedjeland, "brände fällor", för.
då högg de ner ett stycke skog, cirka i stum-
land eller mer. Det var på hösten. Allt högg
ner och intet togs undan särskilt till kolning
eller dylikt. Man högg ner så att det, som
våxte i fallans kanter, skulle falla inåt.

Sm. Tonalans, Hittala bn
1938

5531

Myd Gysman Håvoh
Bm. Emil Svensson
f. 1890. i Hittala

L. U. F.
34

mosse. Mossjord var lämplig för rovor.
Men sådant var ej vanligt där i trakten.
Sedan fick man smultron och hallon
på den gamla fjällen.

Flägnader.

Saggsmanen har någon aning om att
ha sett "stockgärdsgård", d. v. s. gärdsgård
lagd i kringbörning av grova stockar.
Sålike skulle i trakten ha funnits kvar på
ett ställe ännu år 1890. Den användes g. vid
åkerstycken, men "i rågångs milles bya"
och eljest i skogen samt beroende på
hur pass jämn terrängen var. Den ifråga-
varande stockgärdsgården skall ha varit
lagd av 3 stockar på varandra. Där den
stöt vid gärd hade den det utseende i

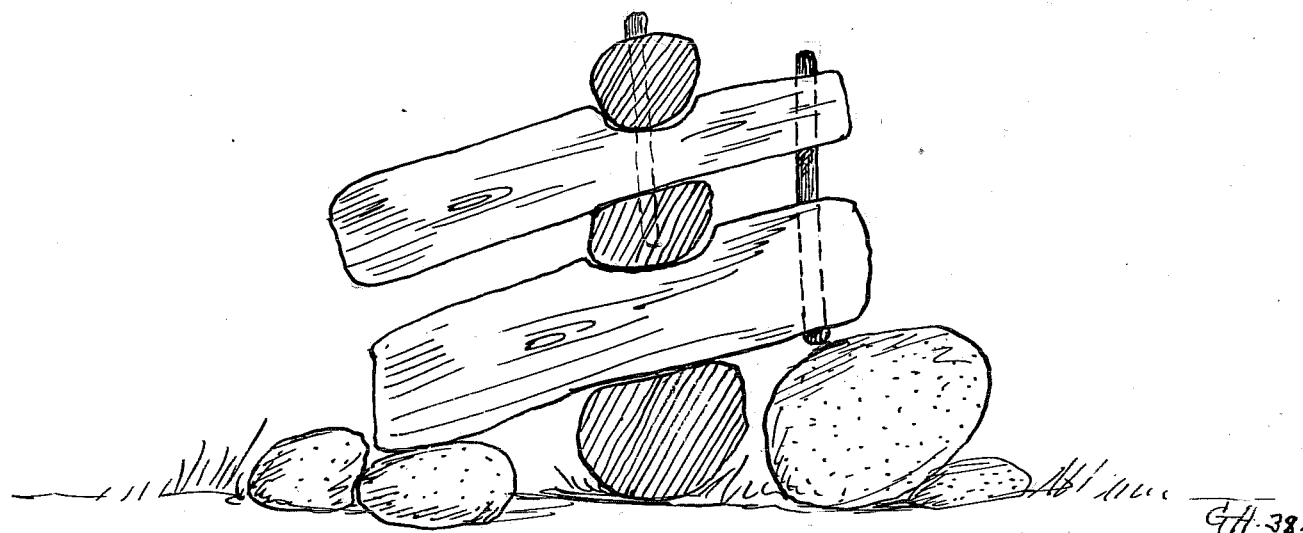
genomskärning som ses på Skiss sid. 36.

De tvärstreckade partierna äro stöckar i gärdsgårdens längdriktning, och mellan dem ligga två korta stöckar på tvären, som äro genomboade av två grova trä-naglar. Det hela understöddes ner till i någon mån av stenar etc.

Eljest känner ju sagosmannen den vanliga gärdsgården, där "trimmer" d. v. s. långa stöckar, ligga på "hauke" eller vedjor. Dessa vedjor gjorde man på vintern av grane. Trimmerna lades över vedjorna som voro bundna på parvis uppstående lodräta stöckar, dessa par kallades "hot". Trimmerna kunde antingen vara korta och ligga över blott 2 hot, som då voro rel. höga. Det användes i

5531

ACC. N:R. _____

Landskap: SmålandUpptecknat av: J. HobroHärad: TunadalsAdress: Hblm.Socken: KristdalaBerättat av: Emil SvenssonUppteckningsår: 1938Född år 1870 i KristdalaLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV36.

GH-38.

Stockgårdsgård

skiss enl. beskrivning.

se sid. 35.

Skriv endast på denna sida!

Tristdala

Tristdala

Uppt. Gunnar Holm
Hälsöholm

5531

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

L. U. F.
37.

Var. Emil Svensson f. 1870 i Tristdala.
bland såsom trädgårdsgårdsgård. Eller ock
kunde trinnerna ligga mellan 5 hot.
Vedjerna på ett hot brukade vara tre:
överst "nacken" u. "nackvedjan", sedan
"hullavedjan" och nederst "foten" med
"fotvedjan". Rost. mellan två hot var 1 meter.
Stengårdsgårdar har förekommit
att man lagt upp då man odlade
jorden, men ej alls vanligt. Det finns
ej så mycket sten tämlig i sådan ler-
jord som här är.

Majeldar.

"Majeld" eller "majkast" tänkte man förr
uppe på bergshöjder. Men sådant har
upphört sedan några år då en skogs-
brand inträffade. Man sör och drusade.

5531

L. U. F.
38.

Tyde från kyrkvägen / om 25.8. fall /

När man kom samman på kyrkvä-
gen lörr eller om man rådde höra

5531

L.U.F.
39

kunde g. ta hela stöcken och såga sönder,
ty då kunde knikten gå sönder. För cirka
155 år sen ändrades en såg av enbladstyp
i Röstorp och till rundsåg. En annan
kom där för 75 år sen. Enbladssågarna
var före ramsågarna.
se skiss sid. 40!

5531

ACC. N:R.

Landskap:

Smål.

Upptecknat av:

S. Hobroh

Härad:

Tumalåus.

Adress:

Hhlm.

Socken:

Kristdala.

Berättat av:

Emil Svensson

Uppteckningsår:

1938.

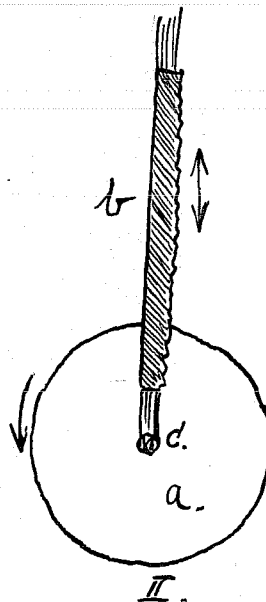
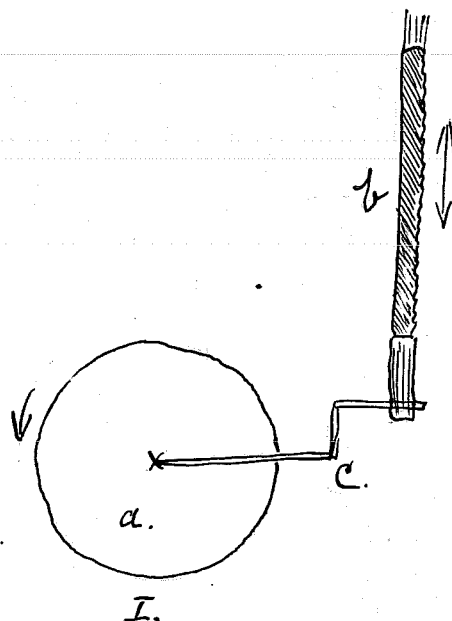
Född år

1870 i

Kristdala.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

40.

Enblad-såg.

enl. beskrivning

Skisser S. Hobroh

1938.

a. vattenhjul.

b. enblad-sågens klinga

c. revaxel.

I. sett i snett perspektiv.

II sett i vattenhjulets sidoyta.

Skriv endast på denna sida!